

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ยุทธศาสตร์การพัฒนาคอนสัสมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555–2559) ส่งเสริมการศึกษาทางเลือกที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน โดยให้จัดการศึกษาและการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ ยืดหยุ่น หลากหลาย เข้าถึงได้ง่าย ที่สัมพันธ์สอดคล้องกับวัฒนธรรม วิถีชีวิต และการประกอบอาชีพในแต่ละท้องถิ่น เสริมสร้างและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางปัญญาในระดับท้องถิ่น รวมทั้งสนับสนุนการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ และปัจจัยสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชนในรูปแบบที่หลากหลาย สอดคล้องกับภูมิสังคมและการพัฒนาองค์ความรู้ของท้องถิ่นทั้งจากผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน (คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2554: 39) ให้เป็นไปตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตและวิถีปฏิบัติที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแก่พสกนิกรชาวไทยมานานกว่า 30 ปี ที่พระองค์ทรงเน้นย้ำแนวทางการพัฒนา บนหลักแนวคิดพึ่งตนเอง เพื่อให้เกิดความพอมีพอกิน พอใช้ ของคนส่วนใหญ่ โดยใช้หลักความพอประมาณ การคำนึงถึงการมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว และทรงเตือนสติประชาชนคนไทยไม่ให้ประมาท ตระหนักถึงการพัฒนาอย่างเป็นขั้นเป็นตอนที่ต้องทำตามหลักวิชา และการมีคุณธรรมเป็นกรอบในการปฏิบัติและการดำรงชีวิต

จะเห็นได้ว่าการจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา ที่มุ่งเน้นการปฏิบัติเพื่อสร้างทักษะอาชีพให้กับผู้เรียนการจัดการศึกษาจึงมุ่งเน้นที่การบูรณาการสู่การปฏิบัติเป็นจิตพิสัยในแต่ละรายวิชาที่มีการบูรณาการกระบวนการเรียนการสอนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในส่วนของกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่ต่อยอดจากการเรียนรู้ในชั้นเรียนและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนควรมุ่งเน้นการจัดการที่สอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ 1)พอประมาณกับศักยภาพของผู้เรียน พอประมาณกับภูมิสังคมของโรงเรียนและชุมชนที่ตั้งฝึกให้ผู้เรียนคิดเป็นทำเป็น อย่างมีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกันในด้านต่าง ๆ โดยการดำเนินกิจการต้องนำไปสู่ความยั่งยืนของผู้เรียน 2) ส่งเสริมให้ผู้เรียนใช้ความรู้ อย่างรอบคอบ ระมัดระวัง ฝึกการทำงานร่วมกับผู้อื่นและ มีคุณธรรม มีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์สุจริต ไม่เอาเปรียบผู้อื่น อดทน มีความพากเพียร มีวินัย มีสัมมาคารวะ รู้จักทำประโยชน์ให้กับสังคม ร่วมดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมและสืบสานวัฒนธรรมไทย (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2542 : 55-56) ถึงแม้ว่าประเทศไทยจะประสบความสำเร็จด้านความร่วมมือในการจัดการศึกษา แต่การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนยังขาดรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนที่บูรณาการกับท้องถิ่นให้ตรงกับบริบทของผู้เรียนอย่างเป็นรูปธรรม มีเพียงหลักสูตรโรงเรียนซึ่งเป็นหลักสูตรท้องถิ่นที่มีลักษณะเป็นการตัดต่อเรื่องราวในท้องถิ่นเข้าไปในหลักสูตรเท่านั้น รวมทั้งครูผู้สอนไม่มีรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่นที่จะพัฒนาผู้เรียนด้านความรู้ และทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในสังคม และแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตได้ตามเจตนารมณ์ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน กอรกับเหตุผลที่ว่าด้วยการลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ (Moderate Class More Knowledge) ซึ่งเป็น

นโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ โดยมีแนวทางการดำเนินงานคือ ให้ลดเวลาเรียนของเด็กให้น้อยลง ให้ สพฐ.ไปปรับลดชั่วโมงเรียนของบางวิชาให้น้อยลง เพื่อต้องการให้เด็กผ่อนคลายไม่เครียดในการเรียน มากเกินไปหรือต้องหอบการบ้านไปทำที่บ้าน ซึ่งจะช่วยให้เด็กมีเวลาที่จะอยู่กับพ่อแม่มากขึ้น หรือมี เวลาว่างเรียนรู้ตามวัย คิดบ้าง ทดลอง ปฏิบัติบ้าง ไม่ใช่ท่องตำรา อย่างเดียว โดยอาจจะเลิกเรียนในชั้น เรียนเวลา ประมาณ 14.00 น. ส่วนเวลาที่เหลือให้ สพฐ.ไปพิจารณารายละเอียดและกิจกรรมว่าควร ดำเนินการอย่างไรกับเด็ก 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่จะเดินทางกลับบ้าน หรือกลุ่มซึ่งรอกกลับบ้านพร้อม ผู้ปกครองหลังเลิกงาน ซึ่งจะเริ่ม 1 พฤศจิกายน 2558 ซึ่งมีโรงเรียนประถมศึกษาทั่วประเทศ 3,500 แห่ง (www.moe.go.th)

จังหวัดจันทบุรี เป็นจังหวัดที่อยู่ภาคตะวันออกของประเทศไทยและมีแผนพัฒนาจังหวัด จันทบุรี (พ.ศ.2557-2560) มีจุดเน้นทางยุทธศาสตร์คือ 1)เมืองเกษตรกรรม 2)เมืองอัญมณีและ เครื่องประดับ 3)เมืองส่งเสริมการค้าชายแดนเพื่อการค้าและการลงทุน และ 4)เมืองน่าเที่ยว และ สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาขององค์การบริหารส่วนจังหวัดจันทบุรี (พ.ศ.2559-2561) จาก การวิเคราะห์สภาพการณ์แวดล้อมโดยใช้เทคนิค SWOT Analysis เพื่อวิเคราะห์หาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคที่จะนำไปสู่การพัฒนาสรุปผลการพัฒนาท้องถิ่นในปี 2557 ของจังหวัดจันทบุรี ทางด้านการศึกษา มีจุดอ่อนในเขตพื้นที่จังหวัดจันทบุรีหลายแห่งยังขาดหน่วยงานรับผิดชอบที่ทำหน้าที่ ในการจัดการศึกษา รวมถึงบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญและมีประสบการณ์เกี่ยวกับการจัดการศึกษา โดยตรง นอกจากนั้นสถานศึกษาในเขตพื้นที่จังหวัดจันทบุรี ส่วนใหญ่ยังประสบกับปัญหาการขาดแคลน ครูผู้สอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถานศึกษาซึ่งอยู่ในเขตชนบท ซึ่งขาดแคลนทั้งครูผู้สอนและสื่อการเรียน การสอนที่ทันสมัยสำหรับใช้ในการจัดการเรียนการสอน ทำให้ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีค่านิยมที่จะส่งบุตร หลานไปเรียนในเมืองมากกว่า จึงทำให้การศึกษาของจังหวัดจันทบุรี เกิดช่องว่างทางการศึกษาระหว่าง สถานศึกษาในเมืองและชนบท (กองแผนและงบประมาณ องค์การบริหารส่วนจังหวัดจันทบุรี 2558: 10)

จากการลงพื้นที่พบว่า สภาพปัญหาส่วนใหญ่ ครูและนักเรียน ชาวบ้าน ที่อาศัยอยู่บริเวณ ชายแดน อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี ได้ให้ข้อมูลพื้นที่ชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชา เป็นชุมชนที่มีความสัมพันธ์กันมานานในลักษณะพึ่งพาอาศัยกันในวิถีชีวิตประจำวัน ปัจจุบันกิจกรรมความร่วมมือกัน มากขึ้นในด้านเศรษฐกิจและสังคม เป็นส่วนใหญ่เกี่ยวกับการทะเลาะของกลุ่มแรงงานต่างด้าว ที่มาใช้ แรงงานในจังหวัดจันทบุรี ได้แก่ การเก็บผลไม้ ลำไย ข้าวโพด มันสำปะหลัง ยางพารา พนักงานตาม ร้านอาหาร ช่างเชื่อมเหล็ก แรงงานก่อสร้าง เป็นต้น เนื่องจากประเทศไทยได้รับค่าจ้างแรงงานที่สูงกว่า ซึ่งส่วนใหญ่จะเข้ามามีจุดผ่านแดนถาวรและจุดผ่อนปรนการค้า 5 จุด คือ บ้านแหลม บ้านผักกาด บ้าน ชับตารี บ้านสวนส้ม และบ้านบึงขันธ์ล่าง ในการเดินทางเข้ามาอยู่ในจังหวัดจันทบุรี บางคนเข้ามาอาศัย กับนายจ้าง อยู่กันเป็นครอบครัว ซึ่งพบว่า ในแต่ละครอบครัวที่เดินทางเข้ามาใช้แรงงานในไทย ส่วน ใหญ่มาเป็นครอบครัว มีลูก ที่อยู่ในวัยเรียนระดับประถมศึกษา ซึ่ง พ่อแม่ส่วนใหญ่ได้นำลูก ไปเรียนตาม สถานศึกษาที่อยู่ใกล้กับที่ทำงานของตน และใกล้กับที่พักอาศัย และเด็กส่วนใหญ่ที่เข้ามาจะได้รับการ ศึกษา ซึ่งทางโรงเรียนในเขตพื้นที่ชายแดนได้ให้โอกาสและรับมาเป็นนักเรียนและได้เรียนรู้ไปกับ นักเรียนไทย ซึ่งเด็กส่วนใหญ่ได้รับสิทธิในการศึกษาเทียบเท่ากับนักเรียนไทย ทำให้จำนวนนักเรียน กัมพูชา เพิ่มมากขึ้นในแต่ละปี โรงเรียนที่มีนักเรียนกัมพูชาเข้ามาเรียนจำนวนเพิ่มมากขึ้น ได้แก่ โรงเรียนบ้านแหลม โรงเรียนบ้านแปลง โรงเรียนบ้านโพธิ์ โรงเรียนบ้านจางวาง เป็นต้น

โรงเรียนบ้านแหลม โรงเรียนบ้านแปลง โรงเรียนบ้านโพธิ์ และโรงเรียนบ้านจางวาง อำเภอโป่งน้ำร้อน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรีเขต 2 ที่อยู่ติดกับตำบลถาวรบ้านแหลม และมีจำนวนนักเรียนกัมพูชา มากที่สุดและมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นในแต่ละปีการศึกษา (รายงานประจำปี 2557) ผู้วิจัยจึงได้ตั้งคำถาม ในกระบวนการมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้นำมาใช้กับกระบวนการเรียนการสอน อย่างเป็นรูปธรรม เช่น เกี่ยวกับการเกษตร ของชุมชนอำเภอโป่งน้ำร้อน ที่มีความสำเร็จในการเพาะปลูกหรือ เกษตรกรที่ประสบความสำเร็จด้านการเกษตร โดยให้ ผู้ประสบความสำเร็จนั้นมีส่วนร่วม ในกระบวนการพัฒนาการเรียนการสอน โดยการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ และนำเข้าสู่กระบวนการเรียนการสอนในทางปฏิบัติ ทั้งนี้เพื่อปลูกฝังให้กับผู้เรียนและสามารถถ่ายทอดเทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อนำไปปฏิบัติได้จริงในวิถีชีวิตประจำวันของผู้เรียนและสามารถนำความรู้ที่ได้กลับไปพัฒนาประเทศชาติสืบไป ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาจังหวัดจันทบุรีด้านการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต และประโยชน์ที่ได้คาดว่าจะได้รับคือ การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชายแดน ไทย-กัมพูชา ด้านความมั่นคง ด้านสังคมและเศรษฐกิจ ด้านวัฒนธรรม ประเพณี และความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศอย่างยั่งยืน

จากข้อมูลข้างต้น เด็กเหล่านี้มี 2 สัญชาติ เด็กไม่มีสัญชาติ เด็กต่างด้าว เด็กกัมพูชาไม่ได้มาเพื่อเรียนหนังสืออย่างเดียว แต่มาเพื่อประโยชน์อย่างอื่น เช่น การรู้ภาษาไทยเพื่อเป็นมัคคุเทศก์ มาเรียนเพื่อประโยชน์ในการติดต่อค้าขายกับคนไทย มาเพื่อขอรับสิทธิ มาใช้แรงงานในอนาคต ปัญหาที่พบในการจัดการเรียนการสอนในพื้นที่ชายแดน 1) ปัญหาเกี่ยวกับครู การขาดแคลนครู โรงเรียนส่วนใหญ่มีครูไม่ครบชั้น ครูย้ายบ่อยเนื่องจากส่วนใหญ่เป็นคนต่างถิ่นสวัสดิการ สิทธิผลประโยชน์ก็ถูกลดต่างๆ ขวัญกำลังใจและสิ่งจูงใจของครูชายแดน 2) ปัญหาเกี่ยวกับนักเรียน สภาพครอบครัวนักเรียนในพื้นที่ซึ่งผู้ปกครองส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ทำให้ผู้ปกครองต้องอพยพย้ายถิ่นบ่อยเพื่อไปประกอบอาชีพในท้องถิ่นอื่น เด็กส่วนใหญ่ถูกทอดทิ้งอยู่กับคนอื่น ครอบครัวขาดความอบอุ่น การเลี้ยงดูไม่ถูกต้อง ขาดระเบียบวินัย 3) ปัญหาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและชุมชน บ่อนการพนันและปัญหาเสพติดในพื้นที่กระทบต่อวิถีชีวิตของเด็กและผู้ปกครอง ส่งผลต่อการจัดการศึกษาเป็นอันมากโดยเฉพาะการเฝ้าระวังเด็ก 4) ปัญหาการบริหารจัดการ ความห่างไกลของการคมนาคมระหว่างโรงเรียน ภูมิภาค

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาและหารูปแบบมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนกัมพูชาที่เข้ามาศึกษาในเขตพื้นที่ชายแดน ของอำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี ที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นทุกปี เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ “การลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้” ให้กับผู้เรียนเอื้อประโยชน์ให้กับนักเรียนกัมพูชาที่เข้ามาศึกษาในโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนครูผู้สอน มีแนวคิด และวิธีการสอนที่หลากหลาย เช่น สามารถนำวิธีการเกษตร ที่ได้รับองค์ความรู้มาจากเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จทางด้านการเกษตรที่มีส่วนร่วมในการทำวิจัยครั้งนี้ มาปรับใช้ในกระบวนการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียน และผู้สอน ได้องค์ความรู้ใหม่ในการจัดการกระบวนการเรียนการสอนโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพกระบวนการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมในวิถีเกษตรของนักเรียน กัมพูชาที่เข้ามาศึกษาในเขตพื้นที่ชายแดน อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี ก่อนดำเนินการพัฒนา รูปแบบ

2. เพื่อสร้างและตรวจสอบรูปแบบกระบวนการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมในวิถีเกษตรของ นักเรียนกัมพูชาที่เข้ามาศึกษาในเขตพื้นที่ชายแดน อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี

3. เพื่อประเมินรูปแบบกระบวนการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมในวิถีเกษตรของนักเรียน กัมพูชาที่เข้ามาศึกษาในเขตพื้นที่ชายแดน อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหาที่ศึกษา ได้แก่ กระบวนการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมโดยมีกระบวนการ 5 ขั้นตอน

1. การเรียนรู้ต้องอาศัยหลักพึ่งพากัน โดยถือว่าทุกคนมีความสำคัญเท่าเทียมกันและจะต้อง พึ่งพากันเพื่อความสำเร็จร่วมกัน

2. การเรียนรู้ที่ดีต้องอาศัยการหันหน้าเข้าหากัน มีปฏิสัมพันธ์กันเพื่อแลกเปลี่ยนความ คิดเห็น ข้อมูล และการเรียนรู้ต่าง ๆ

3. การเรียนรู้ร่วมกันต้องอาศัยทักษะทางสังคม โดยเฉพาะทักษะในการทำงานร่วมกัน

4. การเรียนรู้ร่วมกันควรมีการวิเคราะห์กระบวนการกลุ่มที่ใช้ในการทำงาน

5. การเรียนรู้ร่วมกันจะต้องมีผลงานหรือผลสัมฤทธิ์ทั้งรายบุคคลและรายกลุ่มที่สามารถ ตรวจสอบและวัดประเมินได้

ขอบเขตด้านประชากร ได้แก่ ครู นักเรียนไทยและนักเรียนกัมพูชา ในโรงเรียนประถมศึกษา 4 โรงเรียน จังหวัดจันทบุรี และชาวบ้านทำการเกษตร ประชาชนชาวบ้าน

ขอบเขตด้านสถานที่ที่ทำการศึกษา ได้แก่ โรงเรียนบ้านแหลม โรงเรียนบ้านแปลง โรงเรียน บ้านโพธิ์ และโรงเรียนบ้านจางวาง อำเภอโป่งน้ำร้อน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรีเขต 2

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ได้รูปแบบกระบวนการเรียนการสอนในวิถีเกษตรแบบมีส่วนร่วมของนักเรียนกัมพูชาที่ เข้ามาศึกษาในเขตพื้นที่ชายแดน อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี ที่เหมาะสมกับผู้เรียนตามบริบท ของท้องถิ่นในแต่ละโรงเรียน

2. ได้ผลงานงานวิจัยนำไปใช้ประโยชน์โดยมีหนังสือรับรองการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ ของหน่วยงาน/ชุมชน/ผู้ประกอบการ

3. ได้ผลงานประชุมวิชาการระดับชาติ หรือนานาชาติ หรือนำผลงาน วิจัยตีพิมพ์ใน วารสารวิชาการระดับชาติในฐานข้อมูล TCI หรือ วารสารวิชาการระดับนานาชาติ

นิยามศัพท์เฉพาะ

โรงเรียน หมายถึง โรงเรียนที่ติดชายแดนกัมพูชา ได้แก่ โรงเรียนบ้านแหลม โรงเรียนบ้านแปลง โรงเรียนบ้านโพธิ์ และโรงเรียนบ้านจางวาง อำเภอโป่งน้ำร้อน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรีเขต 2

กระบวนการเรียนการสอนในวิถีเกษตร หมายถึง ขั้นตอนและวิธีการในการเรียนการสอนโดยมุ่งเน้นวิธีการทางการเกษตร ได้แก่

- 1) การเรียนรู้ต้องอาศัยหลักพึ่งพากัน โดยถือว่าทุกคนมีความสำคัญเท่าเทียมกันและจะต้องพึ่งพากันเพื่อความสำเร็จร่วมกัน
- 2) การเรียนรู้ที่ดีต้องอาศัยการหันหน้าเข้าหากัน มีปฏิสัมพันธ์กันเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ข้อมูล และการเรียนรู้ต่าง ๆ
- 3) การเรียนรู้ร่วมกันต้องอาศัยทักษะทางสังคม โดยเฉพาะทักษะในการทำงานร่วมกัน
- 4) การเรียนรู้ร่วมกันควรมีการวิเคราะห์กระบวนการกลุ่มที่ใช้ในการทำงาน
- 5) การเรียนรู้ร่วมกันจะต้องมีผลงานหรือผลสัมฤทธิ์ทั้งรายบุคคลและรายกลุ่มที่สามารถตรวจสอบและวัดประเมินได้

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี